

la birlikte kuzey yarım kürede büyükayı (dübbü'l-ekber) ile ona ters istikamette ve daha sönük olan küçükayı (dübbü'l-asgar) takım yıldızları içinde yer alan yedişer yıldızdan meydana gelmiş küme için kullanılmaktadır. Bunlardan bir dikdörtgen meydana getirecek şekilde sıralanan ve ayının bedeninde yer alan dört yıldız **na's** veya **taht** adı verilir. Ayının kuyruğunda bulunan ve **benât** olarak anılan diğer üç yıldız ise hafif bir eğri meydana getirecek şekilde dizilidir. Küçük ayının kuyruğunun en ucundaki yıldız da kutup yıldızıdır. Her iki takım yıldız bünyesinde bu şekilde sıralanan yedişer yıldız Araplar arasında **benâtü na's** adı verilmektedir. Yine yer yer farklı şekilde tanımlan "benâtü na'si'l-kübrâ (ekber)" ve "benâtü na'si's-suğrâ (asgar)" adlandırmalarının doğrusu, birincisinin büyükayıdaki yedi yıldız, ikincisinin küçükayıdaki yedi yıldız olduğudur (krş. Süfi, *Kitâbü Şuveri'l-kevâkib*, s. 35, 45). Dihhudâ'nın verdiği bilgiye göre **benâtü na'sa** aynı zamanda "heft-evreng" ve "heft-birâderân" adları da verilmektedir. Mütercim Âsım Efendi bu kümeye Türkçe'de "yediler" veya "yedi kardeş yıldızları" denildiğini belirtir (*Burhân-ı Kâti' Tercümesi*, II, 336).

Benâtü na's terkibi divan edebiyatında daha çok heft-evrengle birlikte çokluk ve dağınıklık halini ifade etmek için kullanılmış, gözyaşı, toz ve samanyolu gibi unsurlarla beraber ele alınmıştır. Öte yandan bu yıldız kümesi içinde bulunan ve her biri ayrıca bir ad alan yıldızlar da teşbih ve mecazlara konu edilmiştir. Bunlardan biri olan Sühâ'nın, küçük bir yıldız olduğu için, hem küçüklüğü hem de zor görünür olmasıyla gözü hem de zor görünür olmasıyla gözleri ve görüşü imtihan etmek maksadıyla

la zikredildiği görülmektedir. "Nesr-i tâir" adıyla da anılan kutup yıldızı ise **benâtü na'stan** biri olarak çok defa tek başına ele alınmış ve yol gösterici vasfıyla beyitlere girmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Burhân-ı Kâti' Tercümesi, II, 336; *Kâmûs-ı Türkî*, s. 304; Dihhudâ, *Luğatnâme*, "Benâtü'n-na's" md.; Abdurrahman es-Süfi, *Kitâbü Şuveri'l-kevâkibi's-sâbite* (nşr. Fuad Sezgin), Frankfurt 1986, s. 35, 45; a.m.f., *Description des étoiles fixes* (trc. H. C. F. C. Schjellerup), St. Petersburg 1874 — Frankfurt 1986, s. 44-55; Pakalın, I, 202-203; A. Nihat Tarlan, *Şeyhî Divanını Tedkik*, İstanbul 1964, s. 239; Mehmed Çavuşoğlu, *Necâti Bey Divânı'nın Tahlili*, İstanbul 1971, s. 246, 247; Harun Tolasa, *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara 1973, s. 433; Cemâl Kurnaz, *Hayât Bey Divânı (Tahlil)*, Ankara 1987, s. 736.

CEMAL KURNAZ

BENÂVE

(البناوة)

Kâdiriyye tarikatının XIX. yüzyılda Hindistan-Dekken'de faaliyet gösteren bir kolu (bk. KÂDİRİYYE).

BEND

(bk. BENT).

BEDE

(بنده)

Eskiden daha çok tevazu ifadesi olarak kullanılan Farsça bir kelime.

Sözlükte "bağlı, bağlanmış" mânasına gelen ve Eski Farsça'da **bendeke**, daha sonra **bendek**, Yeni Farsça'da ise **bende** şeklinde söylenen bu kelime, önceleri daha ziyade "hizmetçi, sadık, tâbi" an-

lamalarını ifade eder, "köle" karşılığında pek kullanılmazdı. Darius kitâbelerinde kelimenin en eski örneklerine rastlanmaktadır. Başına getirilen bazı isimlerle "hudâbende", "hezârbende", "şahbende" şeklinde de kullanılan kelime, bazan "İsmâilbend", "Ferrühbend", "hudâvend" örneklerinde görüldüğü gibi "bend" veya "vend" e dönüşmüştür. "Hoşnud"daki "nud" eki de "vend"den gelmektedir. Ancak bu tür isimlerin sonuna Türkçe "kuli" kelimesi getirilerek Rıza Kuli, Abbas Kuli gibi özel isimlerin ortaya çıktığı da görülmektedir.

Aynı şekilde sonuna getirilen bazı kelimelerle "bendeperver", "bendenüvâz", "bende-hâne" gibi birleşik kelimeler de yapılan bende, Osmanlılar zamanında mülki ve askerî görevlerde bulunanların üst makamlara yazdıkları yazılarda "bende, vâli-i Bağdâd" gibi imzaları üstüne koydukları bir tabirdi. Ayrıca arzuhallerin başında "arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki" şeklinde de yer almıştır. "Bendeniz", "bende-i dirineleri" gibi nezâket ifadesi olarak da kullanılan kelimenin "bendegân" biçimindeki çokluk şeklinin kullanımını ise oldukça yaygındı.

İran'da hüküm süren Kaçar sülâlesinden Feth Ali Şah zamanında yaşamış olan şair Tebrizli Mirza Muhammed Râzî (ö. 1807) ise bu kelimeyi şiirlerinde mahlas olarak kullanmıştır.

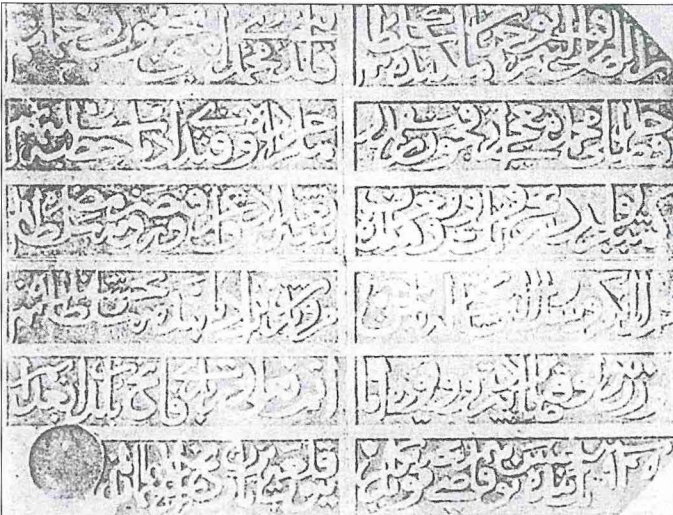
BİBLİYOGRAFYA :

Kâmûs-ı Türkî, s. 304; *Türk Luğatı*, I, 742; Pakalın, I, 203; *Türkiye Maarif Tarihi*, III-IV, 1221-1222; Cl. Huart, "Bende", *IA*, II, 515; R. Ekrem Koçu, "Bende", *İst.A*, V, 2491-2492; W. Eilers, "Banda", *Elr.*, III, 682-683; C. Herrenschildt, *a.e.*, III, 683-685.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

BENDER KALESİ

Osmanlı Devleti'nin Boğdan sınırında serhad kalesi.

Bender Kalesi'nin 945 (1538) tarihli kitabesi

Boğdan'ın (Moldavia) kuzeyinde Turla (Dinyestr) ırmağı kıyısındaki Bender Kalesi Osmanlı Devleti'nin son sınır kalesini teşkil ediyordu. Eski adı Tighina (Moldavca Tişno) olan Bender bu adı Türk idaresi sırasında almış olup günümüzde de Benderji adıyla haritalara geçmiştir. Bender Farsça'da "nehir kıyısında liman" anlamına gelmektedir. Arapça'da ise "pazar, ticaret yeri, mübâdele yeri" mânasındadır. "Bir geçit veya boğazı koruyan istihkâm" anlamına da gelir. XIII. yüzyılda Tatarlar buraya hâkim olmuşlar, fakat Alexandru cel Bun (1400-1432) ve Şte-